

A la recerca d'una poció al·lucinògena de l'antiga Grècia a Pontós

Autor: / GEMMA TUBERT

Data de publicació: 05-10-2023

El 'kykeon' s'elaborava amb cervesa i banya de sègol, un fong molt verinós present en aquest cereal, els únics vestigis dels quals s'han localitzat en el jaciment empordanès de Mas Carcellar.

El 'kykeon' era una poció al·lucinògena utilitzada a l'antiga Grècia i elaborada amb cervesa i banya de sègol, un fong paràsit –i molt verinós– que apareix en aquest cereal. L'himne homèric a Demèter, la deessa de l'agricultura, esmentava que els que participaven en els cultes secrets que se celebraven al temple d'Eleusis (Grècia) en prenen. Era el que s'anomenava els 'Misteris d'Eleusis'; però no hi havia cap prova empírica de la seva existència, o almenys això es creia.

Però als anys 90 l'arqueòloga Enriqueta Pons va iniciar les excavacions al jaciment Mas Castellar de Pontós (Alt Empordà) i en una de les cases van trobar un lloc de culte amb un altar de marbre, restes d'animals, una mandíbula i diversos vasos.

Un altre arqueòleg, Jordi Tresserras, va descobrir en un d'aquests vasos restes d'aquesta poció, el Sant Greal per als estudiosos. Ara, els arqueòlegs han reprès les excavacions per trobar noves restes que aportin llum a aquesta excepcional troballa.

El jaciment ibèric Mas Castellar de Pontós (Alt Empordà) inclou una cronologia que va des del segle VII aC (la primera edat de Ferro) fins a principis del segle II aC, quan es va abandonar amb l'arribada dels romans. Se sabia de la seva existència des de 1968, quan el propietari de la finca va mostrar abundant material recuperat durant anys. Ceràmiques i peces de ferro que auguraven la importància d'un enclavament clau per al comerç del cereal en l'època. Però no va ser fins al 1990 quan van començar les excavacions. Fins ara, s'han trobat fins a quatre assentaments superposats i es considera aquest jaciment el «graner de l'Empordà».

El triangle Pontós, Empúries i Ullastret

De fet, els estudiosos el consideren el tercer vèrtex del triangle que uneix els altres dos jaciments gironins: Empúries i Ullastret. Es calcula que aquest espai, d'unes cinc hectàrees de superfície, tenia unes 2.500 sitges d'emmagatzematge de cereals i no es coneix a Catalunya cap altre assentament amb aquestes característiques i dimensions.

Des dels 90 fins ara s'han realitzat –amb algunes interrupcions– diverses campanyes d'excavacions que han anat posant al descobert vestigis dels diferents assentaments que va tenir.

Els arqueòlegs de l'empresa de Món Iber ROCS han posat en marxa aquest desembre una nova campanya, finançada per la Generalitat, però que té una particularitat. Serà el departament d'Arqueologia de la Universitat de Yale, als Estats Units, qui assumirà els costos de l'anàlisi dels materials que es localitzin. L'explicació de tot això té el seu origen als anys 90, en què es van començar les excavacions en aquest jaciment, de la mà de l'arqueòloga Enriqueta Pons.

Culte agrari i sacrifici de gossos

Els primers treballs es van centrar en una de les dues cases d'influència grega. Es tracta d'una edificació complexa amb diversos recintes. En un d'aquests, concretament en una estada en forma rectangular, una mena de capella domèstica de finals del segle III aC, es van localitzar tots els elements de la realització d'un culte agrari dedicat a la deessa Demèter, amb la celebració d'una ofrena per sacrificar gossos que s'haurien consumit durant el banquet posterior.

En concret, es van trobar bous, bous, porcs, un cavall i diversos gossos. Però no només això. En aquestes primeres excavacions també van localitzar les restes –molt ben conservades– d'un altar de marbre blanc en forma de columna de capitell jònic. Se sap que el marbre procedia de les pedreres de pentèlic del nord d'Atenes.

També van descobrir una espècie de bassa per a les 'libacions', que formaven part del ritual cerimoniós; diversos vasos d'ofrena i un fragment de mandíbula humana. El destí va fer que Tresseres, que treballava en la seva tesi doctoral, analitzés mostres extretes de la part de la mandíbula localitzada i d'un gotet de ceràmica ibèrica rovellada. A l'interior d'aquest minúscul recipient, va trobar restes del beuratge al·lucinogen realitzat a partir de 'banya de sègol'. Era el que s'hauria utilitzat per fer el que es coneixia en l'antiguitat com el 'Kykeon'.

Del Vaticà al Louvre i al Congrés dels EUA

Amb tot, no va ser fins a 1997 que la troballa es va fer pública amb la seva tesi doctoral i, malgrat que va sortir en alguns articles, la informació havia quedat enterrada fins que el 2018 l'autor del llibre 'Las claves de la inmortalidad', Brian C. Muraresku, que investigava l'ús d'aquestes substàncies en l'antiguitat clàssica a través de pràctiques rituals, va contactar amb Pons. «Em diuen que han descobert aquesta informació, que una professora d'universitat els havia dit que a Pontós hi havia el que feia temps que buscaven», explica Pons. De fet, Muraresku havia consultat des de fons de la biblioteca del Congrés dels EUA, passant pel Vaticà i el Louvre, entre d'altres. L'objectiu: trobar proves de la seva existència.

A principis del 2019, Muraresku va visitar el Museu d'Arqueologia de Catalunya, acompanyat de Carl Ruck, professor de la Universitat de Boston i coautor de l'obra 'El camino a Eleusis', publicada el 1978. Ruck defensava que als cultes que tenien lloc al santuari d'Eleusis, un dels més rellevants de la civilització grega clàssica, va tenir un paper determinat l'ús de substàncies psicotròpiques. Entre aquestes, la poció feta amb banya de sègol que es va localitzar a Pontós. Tots dos van poder veure 'in situ' el gotet on quedaven restes d'aquesta preuada substància.

Aprofitant «l'interès renovat», els arqueòlegs centren ara la nova campanya en aquest punt. «Esperem trobar nous elements del recinte, que sumat al finançament de les analítiques de la Universitat de Yale, ens permetran incidir en el reestudi i poder realitzar noves aportacions als cultes d'Eleusis», diu l'arqueòleg-director de l'empresa de Mundo Iber ROQUES, Jordi Morer. De fet, explica Morer, es tracta d'una troballa única i que podria significar que Pontós era «un dels punts més occidentals del món d'aquell temps, del Mediterrani, on es practicaven aquests cultes».

De moment, ja han aparegut restes d'algunes peces i un nou tros de l'altar de marbre localitzat durant les excavacions dels anys 90. «Nosaltres en aquell moment vam excavar el nivell superior, del moment de l'abandonament, però hi ha nivells inferiors i ara, segurament, trobarem el que no hem trobat a sobre», remarca Pons.

ACN / GEMMA TUBERT.

Podeu accedir a l'article original a través del següent enllaç:

<https://www.elperiodico.cat/ca/societat/20230106/pocio-allucinogena-antiga-grecia-jaciment-pontos-emporda-80778893>